

ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ОБУЧЕНИЕ – СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ НА МИННО-ГЕОЛОЖКИ УНИВЕРСИТЕТ “Св. Иван Рилски”

Елка Шаламанова

Минно-геоложки университет
“Св.Ив.Рилски”
София 1700, България
E-mail: eshalamanova@yahoo.com

Константин Тричков

Минно-геоложки университет
“Св.Ив.Рилски”
София 1700, България

Величка Ангелова

Минно-геоложки университет
“Св.Ив.Рилски”
София 1700, България
E-mail vangelova@mgu.bg

РЕЗЮМЕ

Развитието на всяка страна зависи в значителна степен от знанията и уменията на работната сила с висша квалификация. Българското образование, нееднократно доказвало своята задълбоченост и пространност е поставено пред нови предизвикателства. Протичащите сложни социални и икономически процеси, глобализацията, отварянето на световните пазари, разширяването и създаването на Европейския съюз и присъединяването на България, разкриват значителни перспективи, но и огромни отговорности и проблеми за разрешаване по пътя към присъединяването. Днес вече никой не си представя, че придобитите по време на следването знания ще бъдат достатъчни, за да си осигури достойно и сигурно бъдеще до края на живота си. Един от основните приоритети в 50-годишния период на дейност на Минно-геоложки университет “Св.Иван Рилски” е да поддържа възможността за повишаване на квалификацията на своите възпитаници.

В настоящия доклад са отразени резултатите от дейността и перспективите на Свободния факултет и неговия правопреемник, сектор “Обучение на български граждани” към Комплексния център за обучение и квалификация като неформално продължаващо обучение за полесна адаптация на своите възпитаници към бързо изменящата се социална и икономическа среда в страната.

През последното десетилетие новите реалности в Европа свързани от една страна с глобализацията, свръхпроизводството, борбите за пазари, свръхконцентрацията на капиталите, а от друга - със създаването на Европейския съюз, неговото разширяване с по-бедните източни държави, доскоро живели в регулирана икономика и централно планиране. Ето защо квалификацията и възможностите за адаптация както на европейците, така и на присъединяващите се към Европа са от първостепенна важност.

След 1989г., в установилите се условия за развитие на демократично общество в България се създадоха нови предпоставки за бизнес - инициатива. По-голямата част от специалистите, особено тези с висша техническа квалификация се оказаха обаче неподготвени, без умения, знания и възможности в съществените области на: правото, икономиката и финансите, способност за работа в екип, лидерски качества, комуникативни способности, езикова подготовка и т.н. Положителната страна на европейския образователен модел, по-близък до който е и българския, по същество подготвя обучаваните за бъдеща научна кариера, докато американския модел на образование е по-гъвкав и чувствителен към непосредствената и бърза производствена реализацията на своите студенти. Доказателство за последното е големия приток

на студенти в Американските университети не само от Азия, близоизточния район, но и от европейските страни. Дали този процес е предизвикан от по-качественото ниво на образование е спорен въпрос, от наша гледна точка, но фактът е налице и това е оценката на реалния пазар на образователни услуги.

Другата специфика на българско, респ. европейското образование, освен високото равнище на образованост и на преподаване в училищата е неговата свръхцентрализация и свръхрегулираност. Държавата постоянно се стреми да наблюдава и сертифицира всички форми на обучение. У нас липсата на документ за завършена степен на образование, независимо от наличието на доказани умения в определена област като правило затваря пътя на всеки към по-високата длъжност. И това донякъде е обяснимо предвид предимно държавното участие във финансирането и държавната политика в сферата на образованието. По пътя към присъединяването ни в ЕС, предвид изискването за прозрачност на квалификациите, обаче не бива да се очаква, друго освен още по-голямо нарастване на този процес. Като един от инструментите за това биха послужили, изискваните в ЗВО системи за управление на качеството на обучението.

Друга обективна характеристика е застаряването на обществото и промяната на пенсионната възраст, т.е. необходимостта от нова промяна на относително стари

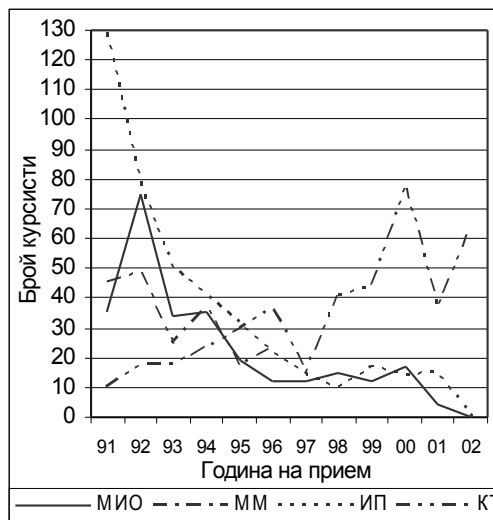
години. По-рано беше въпрос на престиж човек да прекара живота си на едно и също работно място, докато днес придобиването на висше образование само по себе си не е гаранция за работно място, достойни доходи и безгрижно протичане на живота до старини. Ето защо в този период не е необичайно хора с няколко дипломи да извършват таксиметрови услуги и секретарски функции, да гледат деца, да чистят офиси и т.н. Отговорността и грижата за семейството, бързо отстъпи пред гордостта и честолюбието от притежанието на диплом за висше образование. А България се отличава с голям брой хора с високо образование висше или средно, загубили сигурните си работни места и техният брой ще се увеличава.

Едновременно с това, в този период една не малка част от специалистите се върнаха във висшите училища, за да потърсят нови допълнителни знания и преквалификации с надежда за по-добро реализиране на пазара на труда. Пазарът на образователни услуги реагира адекватно и много бързо предостави такава услуга чрез създаването на много неформални образователни частни школи, училища и курсове. Във висшите училища в рамките на Закона за автономия и ЗВО през периода 1990 - 92г. се създадоха Свободните факултети.

ВМГИ беше един от първите сред висшите технически училища, който тогава реагира и с решение на Академичния съвет създаде структурата и наименованието **Свободен факултет** като звено в организацията си. Основната цел на факултета е да осъществява допълнителна квалификация в хуманитарни, актуални за развитието на обществото области, недостатъчно застъпени при формалното /институционалното/ техническо минно и геоложко образование на хора с висше и средно образование за тяхната трудова реализация и за цялостната им дейност в различните области от живота. Това е и едно от изискванията за признаването на статут "университет".

Преструктурирането на тежката индустрия и закриването на подземните рудници, както и непрекъснатите промени в нормативно-законодателната рамка, принуждават не малко специалисти да потърсят услугите на факултета. В първите години обучението е безплатно, по-късно се въвеждат символични такси. С появата и на останалите звена за допълнителна квалификация, дейността "излезе" на свободния силно конкурентен пазар на образователни услуги. По такъв начин е създадено звеното за алтернативно, неформално **продължаващо обучение** на МГУ, работещо в синхрон с формалното обучение за придобиване на образователно-квалификационна степен.

Основният контингент от студенти първоначално е сред учителите в техникумите, за които вече са предявени изисквания за педагогическа правоспособност и те са най-големият процент от студентите във факултета (Фиг.1).

Фигура 1

Допълнителна квалификация в свободния факултет се осъществява общо в осем специалности:

МИО - Международни икономически отношения, с продължителност от 4 семестъра в 2 години;

ММ - Мениджмънт и маркетинг, с продължителност от 4 семестъра в 2 години;

ЕКПНТЛ /ПНТЛ/ – Езикова комуникация и превод на научно-техническа литература, с продължителност от 4 семестъра в 2 години;

ИП - Инженерна педагогика, след 1997г. – Педагогика, с продължителност от три семестъра в една година;

КТ – Компютърни технологии, с продължителност от 4 семестъра в 2 години;

ЕКОЛ – Екология, с продължителност от три семестъра в една година;

БУ – Бизнес управление, с продължителност от 4 семестъра в 2 години;

ВРП – Взривни работи в промишлеността, с продължителност от три семестъра в една година.

В провежданите краткосрочни квалификационни курсове са се обучавали общо 541 курсисти: Английски език – 200; Стенография – 150; Компютърна грамотност – 120; Екологичен одит – 30; GIS – 26; първо ниво на Сиско-академията са завършили – 5 студента. С това общият брой на обучаваните курсисти в допълнителна квалификация за изследвания период са 2674 души или средно годишно - 223 курсиста.

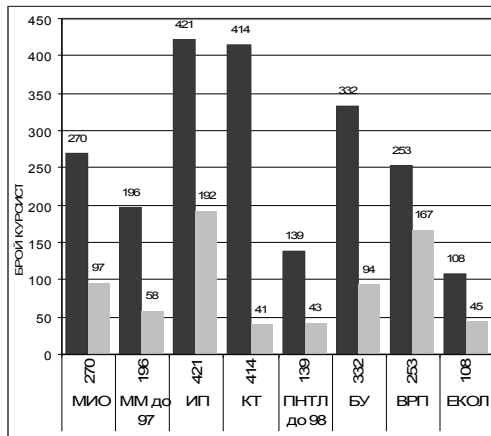
В настоящия доклад е обработена и анализирана и представена в графичен вид информация за периода 1991 – 2002 г. за дългосрочните курсове на обучение, с продължителност над два семестъра за: брой на курсистите по специалности и по години (Фиг.1) и (Фиг.2); общ брой записани и дипломирани студенти по специалности (Фиг.3); процент на дипломирани студенти (Фиг.4); общ брой записани и дипломирани по години (Фиг.5).

Фигура 2

Фигура 5

Фигура 3

Фигура 4

Анализът на данните показва една обща тенденция към намаляване на интереса към т.н. група на икономическите специалности /МИО и БУ/. Закономерно, на фона на общия спад в икономическото развитие на страната ни и обедняването на населението, ентузиазъмът на българина към осъществяване на самостоятелен бизнес през последните години трайно да намалява. Още през 1994г. учебните програми на специалностите Мениджмънт и маркетинг и Компютърна бизнес администрация бяха преразгледани и в следващите години обучението продължава в единната специалност Бизнес управление. От 1991г. до 1994г. средно 15 души годишно се обучават по Екология. В този период започва прием на редовно обучение в образователните степени в редовното обучение по Стопанско управление/ Индустриален мениджмънт и Геоекология, впоследствие ЕООС – Екология и опазване на околната среда. По такъв начин свободният факултет се явява и своеобразно място и начин за проверка на интереса към отделни нови специалности за Университета. Такава е съдбата понастоящем на курса за придобиване на педагогическа правоспособност, който вече има утвърдена магистърска програма в Хуманитарния департамент на Университета, а от тази година се прави опит за утвърждаване на новата специалност по Компютърни технологии.

В последните години се наблюдава траен интерес към курсове с утилитарно практическа насоченост, каквито са ВРП и КТ. В първия курс се получава свидетелство със специалност на "Ръководител на взривни работи" или "Проектант на взривни работи", с периодична валидност, а интересът към дисциплините от компютърните технологии е с най-добре изразената тенденция към нарастване.

Чуждоезиковото обучение в специалността Езикова комуникация и превод на научно-техническа литература бе прекратено през 1998г., поради прехвърляне на единствения щатен преподавател от факултета към катедрата по чуждоезиково обучение. Регулираният размер и изключително сложната процедура на актуализация на хонорарите не позволява да бъде намерен качествен преподавател по тази

специалност, въпреки ежегодния интерес към нея. Същият проблем стои пред повечето високотехнологични курсове /GIS, GPS, различните нива на CISCO-академия, AUTOCad, Web-desin и т.н./ и курсовете от финансовия цикъл. Тук е мястото да се отдаде заслуженото на преподавателския състав осъществяващ обучението, които в противоречие на принципите на пазарната икономика провеждат занятията си по съвест, в името на старите установените коректни взаимоотношения.

Основата на този проблем е в трайно наложилото се схващане за свръхцентрализация на бюджетното финансиране на учебните заведения. В продължаващото обучение ролята на Държавата трябва да бъде сведена до минимум. **Образованието е създадено да служи на човека, а не обратното.**

В МГУ"Св.Ив.Рилски" в областта на продължаващото обучение има още неизползвани възможности, една от които е възможността за работа със специалистите от колежа в Кърджали. Системата на колежите в България предлага ясни индикации кои са търсените професии и къде са свободните пазарни ниши. И тук частните колежи се оказаха по-добри в напипването на проблемите и намирането на адекватен отговор като предложиха програми по туризъм, бизнес администрация, икономика и т.н. По-голямата част от държавните колежи, включени в структурата на университетите, обаче са просто трамплин за конкурентните им бакалавърски програми и по този начин при прехода от колежанска към бакалавърска програма курсът на обучение само се удължава и оскъпява. Нужно е преосмисляне на по-голямата част от колежанските структури, за да се обърнат към пазара на труда, а не към университетите и да се отворят за хората със средно и над средно образование, които се нуждаят от нова или допълнителна квалификация.

Като естествено продължение след висшето образование, дейността в продължаващото образование следва да се подчинява на общите принципи и тенденции при висшето образование.

В Болонската декларация от 19 юли 1999 г., /Тотоманова, 2003/ се изясняват четирите принципа, върху които следва да се изгради общото европейско образователно пространство: качество, мобилност, национална специфика, и отвореност. А пътищата за постигане на сближаването и прозрачността в образователно-квалификационните структури са:

• **Постепенното въвеждане на съвместими с ECTS системи за събиране на кредити.**

• **Възприемане на обща, но гъвкава рамка на образователно-квалификационния цикъл;**

• **Общоевропейски измерения на качеството на образованието, оценката и акредитацията;**

• **Предоставяне на нови образователни възможности на европейците.**

Възприемането на кредитите, въвеждането на обща рамка за придобиване на професионална квалификация, засиленият контрол върху качеството и отвореността към пазара на труда трябва да доведат до създаването на цяла гама от възможности за придобиване на допълнителна квалификация през целия живот.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Днес все още хиляди хора се подчиняват на идеята, предавана от поколения, "Учи, за да си намериш сигурна работа". Днес образованието е по-важно от когато и да било досега, но хората трябва да се научат да мислят по-мощно, да бъдат по-големи от дребното в тях. Днес не е достатъчно само намирането на сигурна работа и очакването Държавата, в лицето на Правителството да се грижи за нас след края на работните ни дни. Получаването на ВО вече не осигурява онзи социален статус и постоянно работно място, както преди половин век. Вярно е, че това беше идеята на Индустриалната ера, но сега в началото на 21-то столетие, вече живеем в новата Информационна епоха. А в нея продължаващото обучение, обучението през целия живот е предпоставка за един по-щастлив живот.

Затова хората с висше образование трябва да са готови да се завръщат в образователната система всеки път, когато променените условия на пазара на труда налагат получаването на допълнителни знания и умения. На фона на намаляващата раждаемост и застаряването на населението, поддържането и развитието на системата за продължаващо обучение през целия живот ще бъде и едно от предизвикателствата пред МГУ"Св.Иван Рилски" през следващите години.

ЛИТЕРАТУРА

- Павлов, Д. И.Петкова – Продължаващото образование – мит или реална потребност, Стратегии на образователната и научната политика, бр.2/2002, МОН
- Тотоманова, А – Европейските стандарти за ВО – една движеща се мишена, Лит.вестник, март,2003
- Тотоманова, А – Учение за цял живот, Лит.вестник II.2002

PERMANENT EDUCATION – STRATEGIC PRIORITY OF UNIVERSITY OF MINING AND GEOLOGY “ST. IVAN RILSKI”

Elka Shalamanova

University of Mining and Geology
“St. Ivan Rilski”
Sofia 1700, Bulgaria
E-mail: eshalamanova@yahoo.com

Konstantin Trichkov

University of Mining and Geology
“St. Ivan Rilski”
Sofia 1700, Bulgaria

Velichka Angelova

University of Mining and Geology
“St. Ivan Rilski”
Sofia 1700, Bulgaria
E-mail: vangelova@mgu.bg

ABSTRACT

Each country development extremely depends from the skills of high qualified labour. Bulgarian education not once have proved its thoroughness and breadth of outlook, now is in front of new provocations. The complex character of social and economic processes, globalization, world market opening, the expand of European Union and joining of Bulgaria to it, give not only good perspectives, but the enormous responsibilities rests with. Nobody at present not imagine that the knowledge and skills from the university only are enough for the whole life. One of the main priorities in 50 years activity of University of Mining and Geology “St. Ivan Rilski” is to support the possibilities of qualification enhance for its graduates.

The results of this activity and the perspectives of Free Faculty and its succedaneum – Complex Center for Education and Qualification are discussed in the paper. The role of permanent education work for easier adaptation in the dynamics social and economic environment of the country.